

Hyvää kieltä ja runokieltä

Suomen kirjakielen historiassa 1900-luvun alkupuoli oli kansallishenkisen kielipolitiikan valtakautta. Suomen kielestä tuli itsenäisen Suomen kansalliskieli. Suomea sai tutkia, opettaa ja käyttää vapaasti suomalaisessa yhteiskunnassa. Jopa sellainen ihme päästiin kokemaan, että lakitekstit valmisteltiin ja kirjoitettiin ensin suomeksi ja käännettiin sitten ruotsiksi, kun ennen oli aina tehty toisin päin.

Myös julkisuudessa käytettävää suomen kieltä haluttiin kehittää mahdollisimman täydelliseksi. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ryhtyi antamaan neuvoja oikeakielisyysasioissa oman talon ulkopuolellekin, ja tältä pohjalta kehittyi vähitellen Kielitoimisto. Eduskunnan aloitteesta ryhdyttiin kokoamaan Nykysuomen sanakirjaa, jotta saataisiin yksimielisyys siitä, mitä sanoja ja missä muodossa oli hyväksyttävää käyttää.

Kouluissa opetettiin lapsia kirjoittamaan ja puhumaan kirjakieltä. Murteen käyttämisestä tuli toruja tai peräti rangaistuksia, sillä murteiden puhuminen tulkittiin merkiksi koulusivistyksen puutteellisuudesta. Oikeinkirjoitusta harjoiteltiin tarmokkaasti. Pilkkusäännöt oli osattava vaikka unissaan.

Suomalainen kaunokirjallisuus oli syntynyt jo 1800-luvun loppupuolella, ja 1900-luvun alkupuolella se puhkesi täyteen kukoistukseensa. Yksi arvostetuimpia runoilijoita oli Eino Leino, joka soinnutteli kanneltaan seuraavaan tapaan runossaan Kansojen kevät:

Uus uskonto syntyy. Mut varmaan ei
sen kauniimpi, viisaampikaan,
kuin kirvesmiehen mi ristille vei,
mi tallattu nyt on likaan,
mut varmaankin vähemmän vaikea käyttää
ja keveempi kantaa ja helpompi täyttää.

Tekikö mieli kaivaa punakynät esiin? Kuinka ihmeessä kielellisen purismin valtakaudella on suvaittu runoa, jossa on puhekielisiä sananmuotoja, outo sanajärjestys ja välimerkitkin niin ja näin? Miksi Eino Leinoa ei lähetty uudestaan koulun penkille oppimaan, millaista suomen kielen pitää olla Setälän kieliopin mukaan?

Totta kai Eino Leino osasi kirjoittaa kieliopin sääntöjen mukaan, mutta runoissa hän valitsi tietoisesti toisen tavan käyttää kieltä. Lyriikkaa tehtiin ja tehdään edelleenkin lausuttavaksi tai laulettavaksi. Nykyään mitallista lyriikkaa kirjoitetaan ensisijaisesti juuri laulujen sanoiksi. Runossa ja laulussa kuulostavat luontevilta ja hyväksyttäviltä monet sellaiset ilmaukset, jotka normaaliproosassa olisivat kieliopin sääntöjen vastaisia. Laululyriikka ei ole tavanomaista kirjakieltä. Miksi sen pitäisi olla?

Kaisa Häkkinen

Avainsanat: runokieli, oikeakielisyys, laululyriikka